

Utenriksminister Gahr Støres tale på UiTø, 10.11.05

"Et hav av muligheter - en ansvarlig politikk for nordområdene

Sist jeg var i Tromsø var for ganske nøyaktig fem uker siden. Da møttes 850 utsendinger til landsmøte i Norges Røde Kors. Det var første gang Røde Kors møttes i Tromsø siden 1924. Vi var her for å få skikkelig utsyn. Vi kom til Tromsø for å markere et nytt perspektiv, for å se nordover og østover mot vår del av folk-til-folk-samarbeidet i nord. Vi satt hverandre i stevne for å utvide vår forståelse av muligheter og ansvar.

Når jeg tenker etter, så var tema på den samlingen langt på vei det samme som i dag når vi setter fokus på Et hav av muligheter, en ansvarlig politikk for nordområdene.

Det handler om muligheter og ansvar.

Det handler om å forankre et nytt perspektiv, for nordområdene selvfølgelig, men også for Norge og for hele det nordlige Europa.

Det handler om nye og spennende rammer for menneskers liv og utvikling. Intet mindre.

Jeg vil takke rektor Jarle Aarbakke og Universitetet i Tromsø for invitasjonen til å dele med dere hvordan regjeringen nærmer seg mulighetene i nordområdene, fire uker etter at vi overtok ansvaret.

Det er ikke slik at vi kommer med svarene. De aller fleste av dem ligger nettopp her, i vår nordlige landsdel. Vår oppgave som samfunn er å trekke opp rammene for muligheter og ansvar i nord, få fram spørsmålene, utfordringene, hindringene og åpningene og på norsk vis sammen søke etter de gode svarene.

For dette handler jo til syvende og sist om menneskers muligheter og ansvar; det handler om muligheter til bedre hverdagsliv, til arbeid, ny kunnskap, kulturelle bånd og nye kontaktflater – det handler om ansvar for miljø og naturressurser og vårt ansvar for utvikling i fred og sikkerhet.

Tromsø er byen for de store begivenheter. Herfra la Fram ut på ferden mot polen i 1893. Herfra fløy Amundsen ut i juni 1928 for aldri å vende tilbake. Her ligger naturlig nok Polarinstituttet. Og vi er samlet på verdens nordligste universitet. I en by som vi kunne ha funnet maken til på kontinentet – men ikke ellers i Norge. Som har et fotballag som slo Galatasaray fra Istanbul og som spiller mot lag fra Strasbourg og Roma. En dramatisk by, og nå med en ny storslagen teaterbygning og som selvfølgelig lar Benoni og Rosa prøve det nye scenegulvet først.

Scenen i nord skulle dermed være satt. Samspillet kan begynne.

Jeg ønsker i dag å reflektere rundt fire områder:

- For det første; betydningen av hvilket perspektiv vi velger for å forstå muligheter og ansvar i nordområdene.
- For det andre; betydningen av satsingen på kunnskap.
- For det tredje; betydningen av kontakt og samarbeid med vårt naboland Russland og nordområdedialoger med vestlige land.
- Og for det fjerde; betydningen av at vi håndhever vår suverenitet med fasthet og at vi er tydelige i vår myndighetsutøvelse.

La meg begynne med perspektivet.

Her starter vi ikke på bar bakke. Siden slutten av den kalde krigen har nordområdene løftet seg oppover den politiske dagsorden. Gradvis har vi sett at perspektivet endrer seg.

Det som var en region preget av kald krig, spente relasjoner mellom øst og vest og nesten ingen menneskelig kontakt over grensene, har utviklet seg til en åpnere region der nye utfordringer og muligheter har løftet seg fram.

Før var det slik at sikkerhetspolitikken og militær og strategisk styrkebalanse trengte alle andre tilnærminger til siden. Men historisk skal vi kanskje heller tenke at den kalde krigen blir stående som en parentes, for jernteppet står i nord i kontrast til handel og samkvem gjennom århundrer.

Så lettet tåka og vi fikk øye på nye dimensjoner. Et talende eksempel: Noe av det første jeg fikk ansvaret for som nytilsatt embetsmann på Statsministerens kontor i 1990 var å møte utfordringen fra et folkelig engasjement her i nord som rettet seg mot det som ble kaldt Dødsskyene fra øst. Det handlet om å stoppe forurensningen fra tungindustrien i Nikel, bare noen kilometer øst for Storskog. Det gjorde sterkt inntrykk på meg, både trusselen mot miljøet og levekårene blant industriarbeiderne på russisk side. Det var nytt for oss, virkeligheten på den andre siden av grensen. Plutselig kunne vi ta tak i saken og Gro kunne reise den i sine møter med president Gorbatsjov. I dag er det samarbeidsprosjektet vi den gang la grunnen til i ferd med å bli realisert gjennom et omfattende norsk-russisk samarbeidsprosjekt, der også andre nordiske land stiller.

Så utviklet miljødimensjonen seg videre og fanget inn den nesten ufattelige oppgaven med å rydde opp i atomproblemene i Nordvest-Russland atomavfallet etter de utrangerte ubåtene i Nordflåten. Norge ledet an i å utvikle et internasjonalt samarbeid med Russland for å ta tak i dette. I dag deltar et stort antall land i et internasjonalt krafttak for å løse problemene. De utrangerte ubåtene vil være borte om fem år. Det samme gjelder andre farlige atominstallasjoner.

Vi er ikke i mål, men vi ser nå på resultater av innsatsen. I forrige uke møtte jeg lederen i det amerikanske senatets utenrikskomite, Richard Lugar, en pioner innen arbeidet med våpennedrustning. På møterommet hans henger et kart der han krysser av antall ubåter eller missiler som på forsvarlig vis er gått i opplag. Mange av kryssene er haket av i Murmansk. Vi har bekostet opphugging av tre av ubåtene. Snart er vi i gang med den fjerde.

Så har utviklingen tråklet seg videre, med en stadig sterkere folk-til-folk-dimensjon i Barentsregionen, med økende handel i en region der folk gradvis finner tilbake til gamle handelsmønstre fra tiden før den kalde krigen, på tvers av grenser. Noen tall er tydelige i sin tale:

- I 1990 var det ca 3.500 grensepasseringer ved Storskog i Øst-Finnmark. I dag er antallet grensepasseringer ca 110.000. Dette har skjedd på 15 år.
- Turiststrømmen fra Russland til Norge har økt med 50 prosent fra 2003 til 2004 da antallet registrerte overnattingsgjester nådde 27.000. Veksten fortsetter i år.
- Her ved universitetet er det rundt 60 russiske studenter, og det har aldri vært flere. Det samme kan vi melde fra andre læresteder. I Norge under ett

er antallet russiske studenter på fire år økt med det dobbelte – til nærmere 500 i dag. I dag bor det i alt 8.000 russere i Norge.

- Norsk eksport til Russland økte med 25 prosent fra 2003 fra 2004. Den er på hele 3,5 milliarder kroner. To tredjedeler er fisk. Hittil i år har fiskeeksporten økt med 75 prosent. Russland er nå Norges største enkeltmarked for fisk.
- Den nordnorske økonomien er i vekst – særlig den eksportrettede. I 2004 økte antallet nyetablerte bedrifter med 12 prosent sammenlignet med året før. Industrien, fiskerisektoren og oppdrettsnæringen gjør det bra, og finnmarkingene opplever for tiden den reneste byggeboomen med nærmere 20 prosent vekst innen bygg og anlegg i fjor.

Energidimensjonen løfter seg fram som den kanskje viktigste i nordområdene. Store uoppdagede petroleumsressurser ligger i de arktiske strøk. Mens andre av verdens energiregioner preges av politisk uro og konflikter, framstår nordområdene som stabile og fredelige. Norge er den nest største gasseksportør til Europa og produserte 25 prosent av det totale vest-europeiske gassforbruk i 2003. Bare Russland produserer og eksporterer mer.

Nordområdene er Europas nye energiregion. Beslutningene som Norge og Russland fatter om petroleumsvirksomhet i Barentshavet, følges med stor interesse verden over. Vi er vant til å ta forvaltningsansvar i nordlige farvann, alene og sammen med russerne. Også gjennom den kalde krigen greide Norge og Sovjetunionen på en stødig måte å komme til årlig enighet om forvaltningen av fiskens Rolls Royce – diamanten blant hvit konsumfisk - den norsk-arktiske torsken. Vi skal ta denne tradisjonen – dette ansvaret – videre og utvikle mulighetene for samarbeid og felles prosjekter med Russland på energifeltet.

Når kapitlet om energiutvinning i de nordlige havområdene skal skrives, vil Snøhvit-prosjektet framstå som pionervirksomhet. Nå skuer vi inn i en nær framtid med åpninger for petroleumsutvikling både på russisk og norsk side av Barentshavet. Med utsikter til store prosjekter og nye arbeidsoppgaver. Med visjoner for transport av energi sørover, østover og vestover.

Nå er det energispørsmålet som trenger andre områder til side og er med på å endre perspektivet, ikke bare hos oss og hos våre russiske naboer, men også hos alle som er opptatt av energiproduksjon, forsyningssikkerhet og klima- og miljøutfordringer. Og det er mange, det merker jeg. Det er dette de ønsker å høre mer om – enten det er den britiske stats- og utenriksminister eller den amerikanske utenriksminister som jeg har møtt i disse ukene.

Jeg tror at dette er vår største utfordring; å omstille perspektivet. Å ta inn over oss at rammene rundt politikk for nordområdene er så grunnleggende forandret på veldig kort tid.

Vi er kommet videre. Vi hadde viktige innspill og refleksjoner fra Orheim-utvalget. Vi fikk ny innsikt om regionale utfordringer gjennom Barlindhaug-utvalget. Stortingsmeldingen om nordområdene som den forrige regjeringen la fram tidligere i år fikk bred tilslutning i Stortinget. Den ga en god gjennomgang av utviklingen som jeg ikke skal bruke tid til å gjenta. Vårt hovedfokus er nå som da: Å sikre politisk stabilitet og en bærekraftig utvikling i nordområdene.

Det positive ved nordområdemeldingen er at den løftet fram viktige spørsmål til debatt og at den førte til bred politisk oppslutning om hovedprinsippene. Men jeg

mener den ble lagt fram for sent og at den inneholdt for lite drøfting av det handlingsrom, det mulighetsrom vi står overfor. Vi har mistet verdifull tid. Men det hjelper lite å sture over det nå.

En refleksjon til om perspektivet: Jeg merker at det kan variere når vi snakker om det norske utgangspunktet for Nordområdene. Det kan handle om Finnmark og om Øst-Finnmark. Det kan handle om de tre nordlige fylkene. Det kan handle om Barentshavet.

Ja, det handler om alt dette. Men jeg tror vi som nasjon skal ta et enda større perspektiv. Her er Tromsø i seg selv en inspirasjon.

Tromsø har en sterk posisjon som kunnskaps- og kulturby, nettopp fordi man herfra evner å se langt. Det skal bo mennesker fra 120 ulike land i denne byen. Her henter vi inn globale og nasjonale utfordringer og setter dem inn i en regional og lokal sammenheng. Universitetet i Tromsø ligger midt i byen og har markert internasjonale freds- og konfliktspørsmål som et satsingsområde med sitt Senter for fredsstudier for utvikling av ny kunnskap og kompetanse.

Da jeg arbeidet i Verdens Helseorganisasjon var det til Tromsø man så for de fremste kunnskapene innen telemedisin. Representanter fra Botswana mellomlandet i Geneve på vei til sentrum for verdens telemedisin, og det sentrum ligger ikke i Lyon eller Milano, men i Tromsø. Det er i Tromsø man kan treffe Nelson Mandela eller Peter Gabriel og sette fokus på vår tids kanskje største utfordring, kampen mot AIDS.

Helsesamarbeidet har også vært ett av de områdene der Barentssamarbeidet har oppnådd store resultater. Solveig Wiesener ved Senter for internasjonal helse i Tromsø har dessuten minnet meg på det vellykkede samarbeidet mellom helsemiljøer i Tromsø og Arkhangelsk, der nettopp kampen mot AIDS står sentralt.

Muligheter og ansvar i nordområdene handler om vår norske og nordnorske evne til å gripe dagen. Men vi greier det bare om vi har et større og mer integrerende blikk:

- Om vi greier å hente inn mulighetene som ligger i samarbeid med kunnskapsmiljøer i hele Norge, i Europa og enda lenger ut.
- Om vi greier å hente inn mulighetene i samarbeidet med vår nabo Russland.
- Om vi greier å holde fast ved mulighetene i det regionale perspektivet som Barentssamarbeidet åpnet da Thorvald Stoltenberg fornyet utenrikspolitikken ved å trekke fylker, kommuner og urfolkenes representanter direkte inn i det som til da hadde vært et lukket politikkområde for elitene.
- Om vi greier å utvikle fiske- og petroleumsressurser på en måte som lar seg forene med hensynet til det sårbare arktiske miljøet.
- Om vi greier å trekke våre venner og allierte med i en ny forståelse av muligheter og ansvar i de store havområdene i nord.
- Og om vi greier å gripe utfordringen som ligger i at aktivitet er en viktig forutsetning for troverdig suverenitetsutøvelse. Vi har suverenitet og suverene rettigheter over store områder, til lands og til havs. Vi må være til

stede for å sikre effektiv håndhevelse. Vi skal arbeide aktivt for å videreutvikle et levende miljø på Svalbard; fra gruver, via reiselivet og til romfart og ikke minst den internasjonalt banebrytende forskningen i Ny-Ålesund.

Regjeringen ønsker at vi forankrer dette brede perspektivet når vi utvikler den store samtalen om ansvar og muligheter i nord. Tidligere i uka hadde regjeringen sin første diskusjon om hvordan vi skal følge opp ambisjonen om en aktiv nordområdepolitikk. Den diskusjonen omfattet nær sagt alle fagområder.

På bakgrunn av denne diskusjonen har Statsministeren nedsatt et regjeringsutvalg ledet av utenriksministeren som omfatter statsrådene med ansvar for fiskeri, olje og energi, miljø, næring, justis, forsvar, kommunal og regional, kunnskap og arbeid, herunder urfolk, helse, samferdsel og nordisk samarbeid. Sammen skal vi i tiden framover tydeliggjøre hvordan vi har ansvarsområder som ikke skal følges opp hver for seg, men samordnes slik at vi trekker i samme retning.

Som et utgangspunkt legger regjeringen vekt på at vår satsing skal være regional, nasjonal og internasjonal. Her hjemme ønsker vi å formalisere dialogen mellom regjeringen og de folkevalgte myndighetene i nord, med Sametinget og de fylkeskommunale myndighetene. Vi bør med jevne mellomrom sette oss ned og gjennomgå status og de oppgaver som venter på oss.

Vi ønsker å slå ring rundt Barentssamarbeidet. Jeg kommer hit rett fra møte i Barentsrådet i Harstad. Hit kom også utenriksministrene fra Island, Finland og Russland. Her var EU-kommisjonen representert på høyt nivå.

Vi tok temperaturen på samarbeidet, som utvikler seg positivt. Og vi ble enige i prinsippet om at det skal etableres et internasjonalt sekretariat for Barentssamarbeidet. Dette forslaget er fremmet i en evalueringsrapport som direktør Erling Fløtten har utarbeidet for Utenriksdepartementet. Jeg har tilbudt at vi skal stå som vertsnasjon for et slikt sekretariat, og regjeringen ønsker at det internasjonale Barentssekretariatet skal legges til Kirkenes, der vi også finner vårt eget Barentssekretariat og Barentsinstituttet som er under etablering.

Det er viktig å se opprettelsen av av Barentsinstituttet som en del av kompetanseutviklingen om nordområdene i Nord-Norge. Ikke som konkurrent til de etablerte forsknings- og utdanningsinstitusjoner i nord – men som et supplement der Kirkenes er et naturlig ståsted, altså for eksempel for spørsmål som angår det grenseregionale samarbeidet. Jeg vil i den sammenheng utfordre de store institusjoner – ikke minst Universitetet i Tromsø – til å satse sterkt på utvikling av nordområdekompentansen, også ved å støtte opp om instituttet i Kirkenes.

La meg gå videre til betydningen av kunnskap.

Regjeringen ønsker å sende et tydelig signal om at vi vil bidra til å mobilisere og lytte til kunnskap, kompetanse og ekspertise i nord. Utenriksdepartementet opprettet tidligere et kontaktforum for nordområdene. Jeg ønsker å ta utgangspunkt i dette og etablere en operativ gruppe med kunnskap og erfaringer, som kan gi innspill til utformingen av vår nordområdepolitikk.

Dette er en utfordring til landsdelen. Innovasjonskreftene må ha vekstvilkår her. Det krever ikke bare at det satses ressurser på kompetanseoppbygging – det fordrer også nært samarbeid mellom institusjoner, myndigheter, næringsliv og nøkkelpersoner her i nord.

Vi må få til et samarbeid som omfatter hele landsdelen. Har vi vært gode nok til det så langt? Er samarbeidet godt nok mellom kompetanseinstitusjoner og mellom byene i Nord-Norge – og videre til kunnskapsmiljøer lenger sør? Greier vi å lage en kunnskapsring som fanger inn Barentssekretariatet og det nye Barentsinstituttet i Kirkenes med kunnskapsmiljøene i Alta, Tromsø, Harstad, Bodø og videre til Trondheim og universitetsbyene lenger sør?

Greier vi å knytte opp erfaringene fra industriutviklingen på Melkøya med industrimiljøene i Nordland og videre sørover?

Disse utfordringene må vi møte. Det vil vise seg å bli av stor betydning når vi i ettertid ser oss tilbake og vurderer om Nord-Norge fikk den innvirkning på nordområdeutviklingen regjeringen ønsker.

Vi vil at Barentshavet skal utvikles videre som "et samarbeidets hav", et fredsprosjekt, med norske interesser i samvirke med russiske interesser og – der det er naturlig – med interesser fra vestlige land. Vi vil knytte en stor nordlig samarbeidsvev av ulike partnere fra flere land.

Dette har en viktig europapolitisk side. Det kan bli et viktig nordlig bidrag til å knytte Russland enda sterkere til europeiske samarbeidsstrukturer. Slik sett blir nordområdepolitikken del av europapolitikken.

Vi kan ikke utvikle et omfattende samarbeid i nordområdene uten gjennom konkrete prosjekter.

Vi må skape prosjekter som er viktige for petroleumsproduksjonen i nord, for fiskeriene, for miljøet og ressursforvaltningen, for nye former for nærings-, industri- og kultursamarbeid.

Vi må utvikle prosjekter som også interesserer våre russiske og vestlige partnere.

Og når vi tenker nytt så må vi naturligvis bygge på den betydelig innsats som gjøres ved institusjoner som Universitetet og Polarinstituttet her i Tromsø, Havforskningsinstituttet, Forskningsrådet og for eksempel på de eksisterende petroleums- og teknologimiljøer som vi finner i ledende norske selskaper. Vi må med andre ord ta høyde for hva som faktisk foregår av arbeid for å lage forskningsstrategier for nordområdene.

Men vi behøver også nye virkemidler, og det er spesielt et behov for å ta det helhetlige og samordnede grepet som skal til for at Norge skal lede an i utviklingen i nord. Regjeringen har derfor besluttet å lansere en langsiktig og tverrsektoriell satsning på forskning og utvikling i nordområdene. Vi kaller prosjektet Barents 2020.

Gjennom dette prosjektet skal vi skaffe nye russiske og vestlige partnere til norsk-ledede utviklingsprosjekter i nordområdene.

Barents 2020 skal få i gang konkrete samarbeidsprosjekter – under norsk ledelse – som kan engasjere både Russland og vestlige land. Det skal fungere som et bindeledd mellom internasjonale kompetansemiljøer, akademiske institusjoner, næringslivs- og industri -interesser i ulike land som er opptatt av nordområdene.

Jeg ser for meg følgende viktige siktemål med satsingen:

- Barents 2020 skal være en arena for sammenkopling av forskningsmiljøer og for samarbeid mellom fagmiljøer, ikke minst på tvers av landegrensener.
- Det skal bidra til identifisere kunnskapshull og skissere strategier for å fylle disse hullene gjennom internasjonalt samarbeid.

- Det skal styrke samarbeidet mellom stat, næringsliv og akademiske miljøer i Norge.

To områder avtegner som sentrale for Barents 2020:

- utvikling av petroleumsteknologi for nordlige områder der vi kan trekke på våre erfaringer fra Nordsjøen

• tiltak for å gi bedre kunnskap om hvordan vi kan mestre utfordringene knyttet til miljøet og ressursforvaltningen i nord.

Gjennom prosjekter på disse områdene kan Barents 2020 bli et verktøy for å gjøre Norge til den sentrale forvalter av kunnskap og kompetanse i nordområdene. Vår ambisjon må være klar: Den er å befeste Norges posisjon som den ledende kunnskapsnasjonen. Vi skal være nyskapende. Det skal være til oss verden vil se for å forstå utfordringer og muligheter i nord.

Vi skal skaffe oss en bredere kunnskapsbase om miljø- og ressursproblemer i nord. Vi kan her trekke på de erfaringene vi får fra den helhetlige forvaltningsplanen for Barentshavet og havområdene utenfor Lofoten som skal legges fram for Stortinget i løpet av vårsesjonen 2006.

Dessuten blir det svært viktig å se Barents 2020 - prosjektet i sammenheng med Norges Forskningsråds (NFRs) nordområdesatsning og koble prosjektet til den nordområdestrategi for forskning som NFR er i ferd med å utvikle.

Utfordringen er å balansere næringsinteresser knyttet til fiskeri, sjøtransport og petroleumsvirksomhet .

Fisk og petroleum. Fiskefartøy og LNG-skip. Hurtigruta og boreplattformer. De skal bruke det samme havet og de samme ledene.

Så må vi ha det klart for oss: Forvaltningsplanens virkeområde begrenses til norsk del av Barentshavet. Men Barentshavet er et vidstrakt økosystem som ikke kjenner statenes avgrensing. Utbyggingen av de store energiressursene på russisk sokkel kommer uavhengig av hva vi gjør. Vi kan ikke kjempe for rent norsk hav og glemme havet på russisk side. Derfor må vi i større grad knytte til oss russiske forskningsmiljøer.

Derfor blir det en viktig oppgave for oss å videreutvikle det allerede godt etablerte samarbeidet med Russland innen fiskeriforvaltningen i Barentshavet, arbeide for felles og høye miljøstandarder og på sikt bidra til at Russland finner tilsvarende nytte av å etablere en helhetlig forvaltningsplan for russisk del av Barentshavet. I dette arbeidet blir vår egen evne til å utvikle og dele av kunnskap kanskje vårt viktigste fortrinn.

Barents 2020 kan også bli en arena for et nærmere samarbeid med russerne om energiutviklingen i nord. Det gjelder ikke minst arbeidet for å få brukt norske erfaringer og norsk teknologi på russisk sokkel. Klarer vi å komme med i utviklingen på russisk side, kan det forlenge norsk oljealder med flere tiår. Dette er et vinn-vinn-scenario.

Igjen er kunnskap nøkkelen. Statoil, Hydro og leverandørindustriens kunnskap om teknologi og infrastruktur og miljø. Og norske myndigheters kunnskap om forvaltning, beskatning og miljølovgivning. Ikke bare er det en fordel at det er teknologi tilpasset høye krav til helse, miljø og sikkerhet som blir tatt i bruk. Det vil forundre meg om ikke dette også gir best lønnsomhet i prosjektene, og mer penger til fellesskapet, også i Russland.

I dagens framleggelse av regjeringens forslag til statsbudsjett har vi satt av ti nye millioner kroner som kan brukes til oppstarten av programmet. I tillegg kommer allerede avsatte prosjektmidler til vårt samarbeid med Russland i nord. Noe av dette kan over tid kanaliseres til Barents 2020.

Regjeringen har dessuten snudd den forrige Bondevik-regjeringens stadige kutt i budsjettet for presse-, kultur- og informasjonsfeltet. For 2006 utgjorde kuttet hele 40 prosent. Vi har snudd denne negative utviklingen og lagt inn 20 millioner kroner i stedet. Fem av disse øremerkes Barents 2020, og ambisjonen er her å støtte arbeidet med å informere beslutningstakere og sentrale miljøer i viktige land. Vi vil invitere nøkkelfolk til å ta regionen nærmere i øyesyn. Det koster ikke så mye, men gir ny innsikt, kunnskap og nettverk. Det handler om mennesker.

Kjære venner,

la meg så gå videre til dialogen med våre venner og partnere. Og la meg begynne med Russland. I utlandet pleier jeg å minne om dette: Norge og Russland har levd i fred i 1000 år. Den Røde Arme befrikk Finnmark i 1944 og trakk seg tilbake året etter. Vår grense var grensen der Øst møtte Vest, der NATO møtte Warszawa-pakten. En verdigrense som skilte folk. Knappt noen landegrense skiller livsvilkårene til mennesker som denne grensen.

Nå utvikler vi samarbeidet langs nye veier, veier som krysser grensen, veier til nye områder vi ikke tok i før. Alt dette er positivt. Vårt samarbeid har en betydelig oppside, ja, mange oppsider. Vi følger og støtter utviklingen av et demokratisk Russland.

Dette er en krevende vei, det ser vi, og ikke alt vi ser er oppmuntrende. Det er urovekkende tegn til at demokratiske rettstatsprinsipper ikke fester seg. Det reiser igjen spørsmål om stabilitet i utviklingen av det russiske samfunnet. Vår dialog med Russland er god og den dekker alle tema. I går og i dag har jeg hatt åpne og innholdsrike samtaler med min russiske kollega Sergej Lavrov. Denne dialogen vil vi fortsette. Vi starter nå arbeidet med å utarbeide en handlingsplan for å styrke samarbeidet og kontaktene med Russland.

Tidligere i år sa President Putin at Russland hadde valgt Norge som strategisk partner for et bredt anlagt energisamarbeid på sokkelen i nord. Det er en beslutning som er fattet på høyeste nivå i Russland; myndighetene og selskapene står bak, i følge presidenten, som la til at Russland har ressursene og Norge har kompetansen.

Vi tar i mot denne invitasjonen. Vi ønsker et strategisk energipartnerskap med Russland i nord. Vi ønsker et samarbeid om utvikling av energiressursene, og vi ønsker et utdypet samarbeid for å sikre et utsatt havmiljø og verdifulle fiskestammer. Statoil og Hydro er med blant fem selskaper i siste runde før russerne velger sine samarbeidspartnere til utviklingen av Sjøtokmanfeltet. Det er en klok avgjørelse. De norske selskapene har selv posisjonert seg basert på erfaring, teknologisk kompetanse og finansiell styrke. Norske myndigheter støtter dem og vil være tydelige om dette i kontakten med russiske myndigheter. Her kan vi få det mest konkrete uttrykk for at vi samarbeider om utviklingen av energikapitlet i nord. Så kan vi ta denne og andre typer nært samarbeid videre til nye felt – også i norske områder.

Og enda nye muligheter åpner seg når vi får trukket en grenselinje i havet slik det høver seg gode naboer. Forhandlingene kommer nå i gang igjen etter to års pause.

Russland er selvfølgelig det viktigste landet for dialog om muligheter og ansvar i nord. Men vi skal, slik Stortinget gikk inn for i vår, også engasjere våre europeiske og amerikanske partnere i tett dialog. Det er vi i ferd med å gjøre.

Landene har reagert positivt på norske invitasjoner til det vi har kalt nordområdedialoger. De vet at energisikkerhet er i ferd med å gi begrepet geopolitikk nytt innhold. Et industriland som ikke kan sikre seg en jevn strøm av energi, vil komme i store vansker.

I disse dialogene med vestlige land og med EU vil vi legge stor vekt på å forklare de helt spesielle utfordringene knyttet til energiproduksjon i det sårbare arktiske havmiljøet. Flere av de samme landene er avtakere av fisken fra Barentshavet. De vil ha mer torsk på bordet i Amsterdam og Hamburg.

Videre skal vi bruke tid til å forklare noen brede sammenhenger. Vi vet at ressurser står sentralt. Men vi skal bruke tid til å forklare noe mer. Under den kalde krigen ga Norge et selvstendig og verdsatt bidrag til lavspenningen og stabiliteten i nord ved at vi tok vår suverenitet og jurisdiksjon på alvor. Vi håndterte et korrekt bilateralt samarbeid med Sovjetunionen. Vi forvaltet ressursene på en måte som var til å kjenne igjen.

Dette vil vi fortsette med, og vi skal understreke hvorfor dette blir vel så viktig nå. Glipper den bærekraftige forvaltningen av fisken, så er fiskebankene tomme på få år. Glipper utviklingen av en forutsigbar ramme rundt energiutviklingen, så mister denne regionen det som nettopp er dens styrke; stabilitet, oversikt og fredelig utvikling.

Dermed passer det å avslutte med noen refleksjoner rundt vår suverenitetsutøvelse, eller mer presist; vår myndighetsutøvelse i havområdene i nord.

Den første saken jeg fikk håndtere i Utenriksdepartementet var arrestasjonen av fiskefartøyet Elektron. Mistankene om overfiske og bruk av ulovlig utstyr minnet oss om et svartfiske som representerer svært store verdier.

Elektron-saken ble løst på en fornuftig måte, selv om været forhindret at Kystvakten fikk oppbrakt fartøyet og tatt det til norsk havn. Båten ble tatt ut av Barentshavet, bragt til kai, kaptein og rederi er under etterforskning og det er tatt ut tiltale. Det er slik det skal være. Det ble ingen belastende sak mellom Norge og Russland. Jeg vil heller si at den styrket vårt forhold. For vi er enige om at overfiske og miljøkriminalitet kan og må bekjempes.

Dette ble stadfestet av Den norsk-russiske fiskerikommisjonen i sine møter kort tid etter. Norske og russiske myndigheter er enige om å styrke kontrollsamarbeidet og styrke samarbeidet mellom de to lands justis- og påtalemyndigheter når det gjelder brudd på fiskeribestemmelsene. Dette er positivt.

Samtidig kom en lang rekke oppslag i mediene kretsende rundt vår suverenitet i havområdene i nord. Det kom mange påstander – fra leg og lærd. Derfor ønsker jeg i dag å ta for meg noen av disse spørsmålene og gi mine vurderinger av dem. Dette er ikke umiddelbart enkle spørsmål. Vi ønsker å skape størst mulig klarhet omkring vårt ståsted. Det er viktig for oss å bidra til en bredest mulig forståelse og oppslutning om Norges posisjoner.

Mitt utgangspunkt er at vi trenger, verden trenger – ja, ressursene trenger – et ansvarlig forvaltningsregime, ikke minst i disse områdene. Det er ulike syn på noen sentrale juridiske spørsmål. Men jeg tror at de fleste med litt ettertanke vil mene at Norge opp gjennom årene har ivaretatt kravene til en forsvarlig

ressursforvaltning. De ser at alternativet fort kan bli en form for ressursmessig anarki. Da ender alle opp som tapere.

Norge har ikke bare rett og plikt til å gjennomføre denne forsvarlige forvaltning. Vi har også ressurser og muligheter. Kystvakten er vårt hovedredskap. Vi er stolte av kvaliteten på offiserer og mannskaper i den norske kystvakt, som forestår myndighetsutøvelse, suverenitetshevdelse og inngår i vår samlede beredskap overfor miljøutfordringene langs kysten.

For budsjettåret 2006 vrir forsvarsministeren innsatsen i den retning som ble annonsert i Soria Moria-erklæringen på dette området: Vi vil styrke Kystvakten, øke vår evne til å patruljere våre store havområder med Orion maritime overvåkningsfly, og vi vil øke den militære tilstedeværelsen i nordområdene. Marinen skal få styrket sin operative evne samt legge mer av sin trenings- og øvingsaktivitet til Nord-Norge

I Soria Moria-erklæringen er vi helt klare – her heter det: Regjeringen vil søke internasjonal aksept til norske synspunkter vedrørende Svalbard, fiskerisone, olje- og gassutvinning og god miljøforvaltning.

Dette vil bli rettleidende for norsk politikk. Vi vil gjennom all vår opptreden i folkerettslige fora, i nordområdedialogene og gjennom andre kontakter, arbeide for å skape økt forståelse for våre posisjoner. Det sier seg selv at en dialog ikke kan være en ensidig belæring.

Det kan vi gjerne gjøre gjennom besøk til Svalbard. Da Jens Stoltenberg sist var statsminister forberedte han nordisk statsministermøte i norsk regi. Det er vanlig å legge et slikt møte til et sted det er viktig for oss å vie oppmerksomhet. Tidligere steder har vært Lofoten i 1993 og Troll-plattformen i 1997. Så ble Kjell Magne Bondevik statsminister. Han flyttet møtet fra Svalbard til Molde. Nå er Jens statsminister igjen og Norge er vertskap for det nordiske møtet i 2006. Det viktigste satsingsområdet i vår formannskapsperiode er nordområdene. Igjen satser vi på Svalbard og flertallsregjeringen føler seg trygge på at nå vil vi lykkes med det!

La oss så begynne med begynnelsen: Norges suverenitet over Svalbard er anerkjent av hele det internasjonale samfunn. Gjennom Svalbard-traktaten av 1920 er Norge blant annet forpliktet til å likebehandle traktatpartenes borgere på visse konkrete områder som er særskilt nevnt i traktaten. For eksempel: Vi setter reglene for næringsvirksomhet på Svalbard. Innen rammene av disse reglene, herunder vern av det sårbare naturmiljøet, har borgere fra alle de 39 stater som er part i Svalbard-traktaten lik rett til næringsdrift på øygruppa.

Norge har altså full og uinnskrenket suverenitet på øygruppen i samsvar med traktaten. Traktatens regler om likebehandling gjelder bare på de områder som er nevnt i traktaten og for Svalbards landområder og territorialfarvann. På den tiden da Svalbard-traktaten ble inngått, var både kontinentalsokkel og 200-milssoner til havs ukjente problemstillinger. Datidens fiskefartøyer hadde ikke kapasitet til å drive fiske til havs i et slikt omfang at det truet ressursgrunnlaget. Den situasjonen oppsto først mye senere.

Så kom kyststatenes rett til å opprette økonomiske soner på 1970-tallet. Dette prinsippet ble forankret i folkeretten etter lange forhandlinger. I 1977 opprettet Norge en fiskevernsone rundt øygruppen. Sonens fremste formål er å legge til rette for en ansvarlig forvaltning av de sårbare fiskeriressursene. Vi ser det ikke bare som en rett, men like mye som en plikt, å sikre at disse fornybare ressursene bevares slik at de kan utnyttes også av fremtidige generasjoner.

Noen har ment at Norge ikke kan fastsette og håndheve regler i en sone rundt Svalbard uten forutgående forhandlinger og enighet med andre stater. I pressen leser vi fra ulikt hold i kritiske vendinger om at Norge ensidig har opprettet sonen. Men alle slike soner opprettes formelt sett ensidig. Slikt sett opprettet vi også 200-milssonen rundt det norske fastlandet ensidig og fiskerisonen rundt Jan Mayen – som en rett kyststaten har. Å søke forutgående godkjenning fra andre land ville ikke harmonere med Svalbard-traktaten, som knesetter full og uinnskrenket norsk suverenitet over øygruppen.

Retten til å opprette maritime soner følger av suvereniteten over landområdet. Vi mener derfor at Norge har rett til å opprette en fiskevernsone i havområdene rundt øygruppen i samsvar med internasjonal havrett.

Noen har også hevdet at den norske Vernesonen er uten paralleller. Dette er på ingen måte riktig. En lang rekke stater har valgt å ha forskjellige typer soner framfor fulle økonomiske soner. Frankrike har blant annet opprettet en økologisk vernesone i Middelhavet, for å ta et eksempel.

Hvilken rett gjelder? Systemet i FNs havrettskonvensjon går foran andre traktater. I henhold til den må andre stater respektere nasjonale reguleringer i 200-milssonen og på kontinentalsokkelen. Under ingen omstendighet kan det foretas selvtekt i strid med disse reguleringene.

Så til spørsmålet om andres anerkjennelse av sonen. Ofte leser vi at få stater har uttrykt åpen støtte til det norske synet på Vernesonen. Det er isolert sett riktig. Men det blir samtidig å snu problemstillingen på hodet. Det hører med til sjeldenhetene at stater avgir støtteerklæringer i forhold til andre staters etablering av soner. I et folkerettslig perspektiv er det da heller ikke antall støtteerklæringer som avgjør gyldigheten av soner til havs.

Fiskeressursene i sonen representerer store verdier. Dette kan utløse interessekonflikter. Mye av diskusjonen omkring sonen må derfor forstås som en dragkamp om ressurser. Like fullt: Det store flertall parter til Svalbard-traktaten har aldri tatt noe forbehold med hensyn til Vernesonen. Våre reguleringer respekteres dessuten i praksis, også av stater som har kommet med prinsipielle innsigelser eller forbehold.

Jeg tolker dette som en erkjennelse av behovet for ansvarlig regulering av fiskebestandene. Jeg tolker det som en anerkjennelse av den vekt vi legger på å utøve en slik regulering med nødvendige kontroll- og håndhevelsestiltak. Alternativet vil være svart hav etter få år.

Vi står folkerettslig på trygg grunn. Vi har et ansvar for å forvalte miljø og ressurser i et sårbart område. Derfor vektlegger vi en fast, troverdig og gjenkjennbar utøvelse av den myndighet folkeretten gir oss. Elektron-saken var et eksempel på det. Våre tiltak i Vernesonen ivaretar uomtvistelige miljømessige og ressursmessige behov.

Det er ikke første gang at det stilles spørsmål ved Norges rett til ensidig å vedta reguleringer. Det skjer i tråd med at andre stater fremmer syn som de mener kan tjene deres interesser. På 1970-tallet markerte Sovjetunionen uenighet når det gjelder vår rett til å fastsette miljøreguleringer på selve øygruppen. Med de stadig økende kunnskaper vi i dag har om det ømfintlige miljøet i nord, skal vi være glade for at norske myndigheter har stått fast på dette punktet.

Norge har alltid støttet en internasjonal rettsorden. Følgelig støtter vi også opp om Den internasjonale domstol i Haag. Vi har for vår del ikke sett behov for å bringe spørsmål knyttet til havområdene rundt Svalbard inn for Haag-domstolen.

Vi er trygge på vår sak. Vi har imidlertid registrert at enkelte andre har reist muligheten for å gjøre dette. En slik eventuell rettslig prøving vil vi imøtese med stor ro.

Vårt solide folkerettslige fundament forhindrer selvsagt ikke at vi er villig til å gå inn i dialog for å forklare våre posisjoner. Gjennom dialog vil vi arbeide for en bred politisk forståelse for nødvendigheten av en god og ansvarlig ressursforvaltning i de rike, men sårbare havområdene også utenfor Svalbard.

Og la meg igjen understreke: Aktivitet bygger opp troverdig suverenitetsutøvelse. At vi er til stede som en ansvarlig fiskerinasjon styrker vår posisjon som ansvarlig fiskeriforvalter. Det samme mener jeg vil være tilfelle for det energi-kapitlet som nå åpner seg.

Venner,

Jeg har valgt to stikkord for dette foredraget: Muligheter og ansvar i nordområdene. Det er vår politikk og holdning over tid som avgjør om vi greier å utnytte mulighetene og ta ansvaret på en måte som framtidige generasjoner vil anerkjenne.

Vår politikk vil ha noen klare kjennetegn:

- Vi skal vise fasthet og forutsigbarhet i vår håndhevelse av norsk jurisdiksjon.
- Vi skal ha et høyt ambisjonsnivå når det gjelder hensynet til miljø og natur.
- Vi skal være til stede i de nye kapitlene som skal skrives om utnyttelse av nordområdenes naturressurser – både fornybare og ikke-fornybare.
- Vi skal bygge videre ut det gode naboforholdet til Russland, og
- Vi skal videreutvikle samarbeidet med europeiske og amerikanske venner og allierte.

Thorvald Stoltenberg tok initiativet til etableringen av Barentsregionen. Han lanserte ideen her i Tromsø i 1992. Inspirasjonen til den ideen – som det meste ellers i Thorvalds virke – er formulert i tittelen til i hans selvbiografi: Det handler om mennesker. I boka skriver han om ny tilnærming i nord: "Tanken er at de som bor i regionen skal være idémakere og drivkraft i samarbeidet". Og han fortsetter: "Samarbeidet skal være en stabilitetsfaktor ikke bare for de menneskene som bor i regionen, men for hele vår verdensdel."

Det handler om mennesker, det begynner og slutter med mennesker. Da jeg var her for fem uker siden på Røde Kors' landsmøte handlet det om det folk-til-folk-samarbeidet som drives av lokalforeningene i Nord-Norge. Organisasjoner som Røde Kors og Norsk Folkehjelp og mange flere har vært aktive i Nordvest-Russland i mange år. I tillegg til handel og turisme knyttes det nye bånd. Veldig mye positivt har skjedd. Men vi trenger mer.

For noen uker siden fikk Helga Pedersen og jeg et brev fra Thor Robertsen. Han har lang erfaring fra det norske samarbeidet med Russland, blant annet på fiskeriområdet. Robertsen ser at samarbeidet mellom norske og russiske myndigheter utvikler seg godt. Han skriver at LO, NHO, Røde Kors og organisasjoner innenfor en rekke bransjer og samfunnsområder over en årrekke har utviklet et bredt og tett samarbeid med sine søsterorganisasjoner i Nordvest-

Russland. "Man vokser på en måte i lag inn i framtiden", skriver han. Men så legger han til: På fiskeriområdet er dette ikke tilfelle. Han oppfordrer til tiltak for å bedre dialogen innad i og mellom fiskerimiljøer og næringsorganisasjoner. Og han tar til orde for økt informasjon rettet mot de russiske fiskerimiljøene. Dette er gode forslag som vi vil studere nærmere.

Jeg tror dette er viktig. Vi ønsker å støtte LO, NHO og fiskeriorganisasjonene i deres arbeid for å styrke kontaktene med russiske partnere. Tettere bånd og mer samtale mellom norske og russiske representanter kan bygge nye broer. Fridtjof Nansens Institutt har skrevet en rapport om oppfatninger om norsk fiskeriforvaltning i fiskerimiljøene i Murmansk. Den forteller tydelig om hvordan holdninger bygget på "vi og de" fester seg. Vi så det etter Elektron-saken. I havnemiljøene var reaksjonene på begge sider av grensen av mer lokalpatriotisk karakter, for å si det forsiktig.

Kjære venner,

Jeg sa til utenriksminister Lavrov at for Norge er forholdet til Russland det bilaterale samarbeidet som utvikler seg raskest og med de mest spennende perspektiver. Dere vet at nordområdesatsingen er blant regjeringens viktigste. I dag har jeg delt med dere retningen. Så skal vi holde tett kontakt om oppfølgingen.

Om Norge er mulighetens samfunn, så er det nordlige Norge mulighetenes landsdel. Det er inspirasjonen bak mitt foredrag her i ettermiddag. Skal vi lykkes, så må vi greie å trekke sammen, i hele landet. I juni sa Nelson Mandela til konsert-publikum i Tromsø at alle her kan kalle seg afrikanere. Det er det perspektiv over. Da kan vi samtidig alle her samles i fokus på nordområdene, enten vi kommer fra Majorstua eller Kvæningen.

Lykke til!"